

Percepcions dels joves tutelats i extutelats sobre l'atenció residencial rebuda pel sistema de protecció català

Recepció: 16/03/2020 / Acceptació: 08/01/2021

Resum

L'objectiu de l'estudi que es presenta és conèixer la percepció de joves extutelats beneficiaris de programes d'autonomia gestionats per Aldees Infantils SOS Barcelona, quant a l'orientació rebuda al centre residencial al voltant de la promoció de la xarxa de suport social i les habilitats formatives-laborals, amb la finalitat d'establir implicacions pràctiques per a la transició a la vida adulta. S'ha emprat un disseny de tall qualitatiu en què han participat 12 joves d'entre 18 i 25 anys. Els resultats mostren que els nois van rebre orientació des del centre residencial i que, a més, estaven involucrats en entitats i associacions. Tot i haver-se constatat una alta mobilitat escolar i de recurs de protecció, actualment tots continuen un itinerari acadèmic o laboral i compten amb xarxa de suport social. Especialment, es corrobora que l'estabilitat al mateix recurs de protecció genera nivells més alts de vinculació.

Paraules clau

Transició a la vida adulta, joves extutelats, programes d'emancipació, xarxa de suport social, orientació acadèmica-laboral, atenció residencial, CRAE.

Percepciones de los jóvenes tutelados y extutelados acerca de la atención residencial recibida por el sistema de protección catalán

El objetivo del estudio que se presenta es conocer la percepción de jóvenes extutelados beneficiarios de programas de autonomía gestionados por Aldeas Infantiles SOS Barcelona, en relación con la orientación recibida en el centro residencial en cuanto a la promoción de su red de apoyo social y sus habilidades formativo-laborales, con la finalidad de establecer implicaciones prácticas para la transición a la vida adulta. Para ello se ha utilizado un diseño de corte cualitativo en el que han participado 12 jóvenes de entre 18 y 25 años. Los resultados muestran que los chicos recibieron orientación desde el centro residencial y estaban involucrados en entidades y asociaciones. A pesar de haberse constatado una alta movilidad escolar y de recurso de protección, actualmente todos siguen un itinerario académico o laboral y presentan una red de apoyo. Especialmente, se corrobora que la estabilidad en el mismo recurso de protección genera mayores niveles de vinculación.

Palabras clave

Transición a la vida adulta, jóvenes extutelados, programas de autonomía, red de apoyo social, orientación académico-laboral, atención residencial, CRAE.

Perceptions of young people currently and formerly in the system regarding the residential care received under the Catalan child protection system

The goal of this study is to ascertain in detail young care leavers' points of view regarding the emancipation programmes offered by Aldeas Infantiles SOS Barcelona children's home organisation, specifically the coaching offered at the residential placement to boost their social support networks and their work and academic skills, aimed at establishing a bridge to the transition into adult life. The study was conducted using a qualitative approach, with a sample group formed by 12 people aged 18-25. The results show that young care leavers received guidance at the residential centre and were involved in entities and associations. Despite having also demonstrated high rates of school mobility and residential placement, all the participants are currently still enrolled in academic pursuits or employed, and belong to a support network. It is notable that stability at the placement itself can encourage a greater sense of belonging.

Keywords

Transition to adulthood, young care-leavers, emancipation programmes, personal networks, academic and career guidance, foster care, CRAE residential action education centres

Com citar aquest article:

Marzo Arpón, M.; Galán Sanz, P. (2020). Percepcions dels joves tutelats i extutelats sobre l'atenció residencial rebuda pel sistema de protecció català. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 76, p. 173-194.

▲ Introducció

La joventut extutelada, és a dir, aquells joves que han estat tutelats per l'administració fins a complir els divuit anys, han de fer front al món dels adults molt abans que la resta de la població.

L'inici d'aquest projecte es troba en les pràctiques realitzades en el Projecte d'Autonomia de l'organització Aldees Infantils SOS arran del màster universitari en Models i Estratègies d'Acció Social i Educativa en la Infància i l'Adolescència, cursat a la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés de la Universitat Ramon Llull. Aquestes pràctiques van permetre conèixer els reptes diaris dels joves i plantejar la gran necessitat de treballar certes habilitats que afavoreixin el seu benestar com a persones en un context en què la seva trajectòria de vida es veu clarament truncada. Així es va gestar el treball final de màster "Joves extutelats: L'itinerari formatiu-laboral i la xarxa de suport social com a factors protectors".

La societat
espanyola es
defineix per ser
una societat
occidental
postmoderna que
dona cabuda a
una perllongada
adolescència

Hem de considerar que aquests joves es troben, de la mateixa manera que d'altres de la seva mateixa edat, en una etapa vital complexa que implica canvis a nivell bio-psico-social. No obstant això, la joventut ve marcada per comportaments que cada societat defineix com a propis, contribuint a establir una construcció cultural d'aquesta etapa vital. L'etapa de l'adolescència i la joventut emmarcada en la nostra cultura porta amb si la contradicció pròpia de deixar enrere el món de la infància per encarar-se al de l'adulthood, procés que reclama conèixer i entendre la seva història personal. La societat espanyola es defineix per ser una societat occidental postmoderna que dona cabuda a una perllongada adolescència a causa, en part, de la tendència a retardar l'emancipació de casa dels progenitors com mostren les dades publicades per l'Observatori de l'Emancipació (2018) (només un 6'2% de joves entre 16 i 24 anys emancipats en el segon semestre de 2018). L'abandonament prematur dels estudis tampoc no ajuda a una emancipació primerenca (17'9% entre 18 i 24 anys no finalitza l'educació secundària i no continua formació el 2018, segons dades del Ministeri d'Educació i Formació Professional, del curs 2019-2020), circumstància que comporta que la joventut espanyola albergui altes taxes d'atur (31'68% entre 16 i 24 anys en el tercer trimestre del 2019 segons l'Idescat).

Els joves extutelats tenen una trajectòria especialment sensible marcada per haver pogut patir algun tipus de maltractament, per inestabilitat, canvis de referent, reducció de xarxes de suport social, nivells formatius baixos i certa fragilitat emocional, a causa del seu recorregut vital (Bàrbara, 2009). Tot això comporta que aquests joves es trobin en una situació de vulnerabilitat més gran que la resta de la joventut i que la transició a la vida adulta es presenti de manera forçada i prematura; tot i que el context social i econòmic i, en definitiva, el que se n'espera és igual per a tota la joventut.

Per facilitar la lectura d'aquest article s'ha optat per utilitzar un llenguatge neutre (nois, joves, adolescents, etc.) sense que això signifiqui cap tipus de discriminació.

Les mesures de protecció a la infància i adolescència a Catalunya

L'article 166.3, apartat a), de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya estipula que correspon a la Generalitat, en matèria de menors: "la competència exclusiva en matèria de protecció de menors, que inclou, en tot cas, la regulació del règim de la protecció i de les institucions públiques de protecció i tutela dels menors desemparats, en situació de risc i dels menors infractors, respectant en aquest últim cas la legislació penal".

Davant la situació dels joves tutelats i extutelats, Catalunya articula serveis i programes que ofereixen suport a aquest col·lectiu en resposta a la Llei 14/2010, de 27 de maig, de Drets i oportunitats en la infància i adolescència (LDOIA). Aquesta llei contempla les mesures de protecció a la infància i adolescència desemparada que es concreten a continuació:

- Acolliment familiar simple o permanent.
- Acolliment convivencial d'acció educativa (UCAE).
- Acolliment en centre: centre d'acollida (CA) i centre residencial d'acció educativa (CRAE).
- Acolliment preadoptiu.
- Mesures de transició a la vida adulta i d'autonomia personal.

La Llei 14/2010, de 27 de maig, contempla les mesures de protecció a la infància i adolescència desemparada

Aquesta última mesura és gestionada per l'Àrea de Suport als Joves Tutelats i Extutelats (d'ara endavant ASJTET), que depèn de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (d'ara endavant DGAIA) i ofereix a aquests joves d'entre 16 i 21 anys un suport tècnic i socioeducatiu amb l'objectiu que disposin d'habilitats necessàries per viure de manera autònoma (FEPA, 2009).

El benestar i les oportunitats educatives com a factors propulsors cap a una emancipació reeixida

Sovint, en el camp d'estudi de la joventut extutelada, sobretot pel que fa a l'itinerari acadèmic i laboral i la xarxa de suport social, són recurrents conceptes com autonomia, emancipació, resiliència, èxit i fracàs escolar i abandonament prematur dels estudis.

Les relacions
socials reforcen
el *capital social*,
ja que mantenen
actives les
connexions entre
persones, grups i
organitzacions

Segons la Federació d'Entitats amb Projectes i Pisos Assistits (d'ara endavant FEPA), *autonomia* es defineix com “la capacitat per plantar cara als reptes de la vida adulta participant de les xarxes socials i col·laborant en el seu establiment” (FEPA, 2009, p. 32). Trobem aquí una força que sosté la raó de ser dels éssers humans i nodreix la necessitat de comunicació i de compartir que ens caracteritza: les relacions socials. L'autonomia duu intrínseca l'adquisició d'una sèrie de valors com ara: responsabilitat, perseverança, autoestima, autocrítica, presa de decisions, paciència i assumpció de riscos, entre d'altres (FEPA, 2009; Sala Roca, Villalba, Jariot i Rodríguez, 2009). Les relacions socials reforcen el *capital social*, ja que mantenen actives les connexions entre persones, grups i organitzacions, com associacions o entitats culturals, factor que promou la confiança, l'afecte i el compromís cívic.

La *resiliència* és entesa com la capacitat humana per superar traumes i ferides, “[...] una actitud vital, positiva, que estimula a reparar danys soferts convertint-los, a vegades, en obres d'art” (Ruiz i Torres, 2015, p. 2). La resiliència és, a més, la capacitat de sortir enfortit de les adversitats; però no sorgeix del no-res, sinó que és necessari “un conjunt constituït per un temperament personal, una significació cultural i un suport social” (Cyrulnik, 2010, p. 27). Podem afirmar que aquesta capacitat no és innata i que a més es pot treballar, educar i potenciar a través de factors protectors. Per tant, els programes de transició a la vida adulta han de capacitar i motivar el jove per a aconseguir-ho. És interessant reflexionar sobre l'oportunitat que tenen els nois per entrenar les seves habilitats d'autodeterminació i presa de riscos en un context excessivament protector que ajuda a fomentar la dependència institucional, dificultant-ne la sortida d'aquests centres (Cameron, Hynes, Maycock, O'Neill i O'Reilly, 2017; Comasolivas, Sala-Roca, Marzo, 2018). En les etapes de l'adolescència i joventut, quan les nostres experiències no estan encara marcades per un sistema excessivament rígid, cal equivocar-se per despertar certs instints que guien el nostre camí. Així doncs, tal com expressa Camacho (2013, p. 62): “els educadors no poden fer el camí per ningú, però sí que el poden recórrer al seu costat”.

Ruiz i Torres (2015) han investigat sobre els factors protectors que ajuden que els joves extutelats es desenvolupin a la vida una vegada emancipats. En el seu estudi entrevisten set joves d'entre 19 i 26 anys per identificar factors que els van ajudar a desenvolupar les seves habilitats resilents un cop emancipats del sistema de protecció, i van concloure que alguns d'aquests factors són tenir una relació estable i compromesa amb l'educador de referència, mantenir relacions i activitats normalitzades fora del centre, mantenir el vincle amb els germans, tenir amistats i patir pocs canvis en els diferents recursos de protecció.

Pel que fa a la trajectòria acadèmica i laboral, finalitzar l'educació secundària obligatòria (ESO) situa en una posició mínima necessària per optar a un món laboral en constant evolució, a més de permetre l'accés a l'educació superior. Tot i que les investigacions han demostrat que l'*èxit escolar* a

la ciutadania aporta grans beneficis en el creixement i l'ocupació (Objectius educatius europeus i espanyols, 2013), les xifres d'abandonament escolar primerenc a Espanya són de les més altes de la Unió Europea (Vila, 2015). Tampoc la població extutelada no presenta uns resultats satisfactoris d'èxit escolar (Montserrat, Casas i Baena, 2015).

De la mateixa manera, són diversos els autors que coincideixen que els joves extutelats solen presentar un nivell educatiu baix i abandonament escolar prematur. Jariot, Sala Roca i Arnau (2015) i Montserrat i Casas (2010) afirmen que, tot i que la tutela els proporcioni oportunitats educatives, les seves experiències individuals estan caracteritzades per una alta mobilitat escolar, baixa autoestima acadèmica, experiència escolar prèvia amb absentisme i escàs o nul suport familiar, organització rígida de l'oferta educativa, manca d'espai i atenció al centre residencial, necessitat de treballar en sortir del sistema de protecció i una expectativa massa focalitzada (des del sistema educatiu i el sistema de protecció) a seguir una via laboral.

No obstant això, algunes investigacions han constatat la tendència que més temps de permanència en el mateix tipus d'acolliment es relaciona amb puntuacions més altes tant de benestar subjectiu com pel que fa a l'obtenció d'estudis superiors (Courtney, 2016; Biehal, Sinclair i Wade, 2015, citat a Comasolivas, 2018). Quinn, Davidson, Milligan, Elsley i Cantwell (2017) mostren diferents programes reeixits de transició a la vida adulta, que destaquen pel fet que es comencen a aplicar almenys un any abans de la sortida del centre, que es caracteritzen per treballar de manera multidimensional el conjunt de les habilitats intrapersonals, socials i tècniques, i brindar oportunitats educatives i d'inserció laboral.

A mode de resum, els factors protectors identificats per la literatura científica més recent que incideixen tant en la dimensió social com en la formativa i laboral són:

- Estabilitat: en el mateix recurs de protecció i en el mateix centre educatiu, així com un espai adequat per a l'estudi i atenció per part dels educadors.
- Referent adult: que hi hagi, al menys, una figura adulta referent en les seves vides amb qui establir una vinculació d'afecció i confiança.
- Mantenir la vinculació amb els germans (quan n'hi ha): a vegades són l'únic arrelament familiar que tenen. Això implica no separar-los en diferents centres, tret que calgui fer-ho pel bé bio-psico-social d'ambdues parts.
- Pertinença a un grup d'amistats: incloent-hi aquí grups d'amics fora del context residencial.
- Activitats d'oci i temps lliure: ajuden a realitzar activitats del seu propi interès i que es relacionin amb gent de fora d'aquest context, tot expandint les seves xarxes socials.

Més temps de permanència en el mateix tipus d'acolliment es relaciona amb puntuacions més altes tant de benestar subjectiu com pel que fa a l'obtenció d'estudis superiors

- Coordinació del sistema educatiu i de protecció: una bona comunicació entre tots dos sistemes per treballar a partir del mateix pla de treball, però també per facilitar l'accés a l'oferta formativa a aquells joves que han abandonat en algun moment els estudis o no han seguit l'itinerari més comú, com és el cas de la formació professional.

Realitzar activitats que els agraden juntament amb el suport de persones de confiança contribueix a crear un sentiment de seguretat i motivació

Realitzar activitats diàries que els agraden juntament amb el suport de persones de confiança en les seves vides contribueix a crear un sentiment de seguretat i motivació que beneficia enormement la gestió emocional, l'autodeterminació, la perseverança i la paciència (Sala Roca *et al.*, 2009; Llosada-Gistau, Montserrat i Casas, 2017) necessàries en un futur pròxim formatiu-laboral i de relacions socials. Tot això, que contribueix a reforçar el seu capital social i a desenvolupar mecanismes de resiliència, obre el camí cap al compromís amb un projecte de vida.

Objectius

Els objectius que van guiar l'estudi van ser els següents:

- Conèixer la percepció dels joves acollits en pisos gestionats per Aldees Infantils SOS Barcelona, sobre l'efectivitat dels programes de preparació a la vida adulta al CRAE pel que fa a les habilitats socials, formatives i laborals.
- Plantejar propostes de millora d'acord amb la percepció experimentada pels joves pel que fa a l'orientació rebuda al CRAE sobre habilitats socials, formatives i laborals.

El context: Aldees Infantils SOS: línia pedagògica

L'Aldea

Aldeas Infantils SOS és una organització internacional, privada, d'ajuda a la infància, sense ànim de lucre, interconfessional i independent de tota orientació política i amb presència a cent trenta-cinc països.

L'Aldea Infantil, que s'emmarca en la tipologia de CRAE, es troba a la província de Barcelona i acull infants i adolescents d'entre 3 i 18 anys. Es divideix en cinc casetes de nou places cadascuna. Cada caseta compta amb un

equip educatiu format per cinc educadors socials i un coordinador, que és la figura de referència dels nois.

L'Aldea Infantil es caracteritza per seguir una metodologia basada en tres eixos:

- *Processos d'acollida, adaptació i desinternament*: a través d'un entorn càlid.
- *Vida quotidiana*: des del mateix centre es treballa el sentiment de pertinença i la convivència, així com el foment de la seva participació en activitats extraescolars i d'associacionisme.
- *Acció tutorial*: que orienta i acompanya el jove en el seu projecte de vida.

Programes: Barlovento i Projecte d'Autonomia

Els programes de suport a l'autonomia gestionats per Aldees Infants Catalunya SOS són el Programa Barlovento (d'ara endavant PB) i el Projecte d'Autonomia (d'ara endavant PA). Aquests programes ofereixen suport a nivell social, acadèmic, laboral, jurídic, psicològic, acompanyament i habitatge amb presència d'un equip que en realitza un seguiment. L'àmbit d'actuació de cada programa és diferent: el primer atén joves d'entre 16 i 21 anys i el segon, joves de 18 anys en endavant.

Tot jove ha de passar una entrevista per incorporar-se a un dels programes, així com pactar una sèrie d'acords a través d'un contracte-compromís i establir, en el cas dels joves extutelats, les prestacions que rebrà. Per a cada jove s'estableix un pla de treball segons l'edat, les seves necessitats i interessos, si és tutelat o extutelat, la durada depèn del projecte personal.

Per a cada jove s'estableix un pla de treball segons l'edat, les seves necessitats i interessos, si és tutelat o extutelat

Comissió Trànsit a la Vida Adulta

La Comissió de Trànsit a la Vida Adulta (d'ara endavant TVA) es desenvolupa en els diferents programes d'Aldees Infants SOS de manera transversal. Aquesta comissió atén nois de 16 anys en endavant amb l'objectiu de preparar-los i acompanyar-los en el seu procés d'emancipació a través de tallers i jornades.

Mètode

Aquest estudi s'emmarca en la tipologia de recerca aplicada ja que el seu objectiu se centra a obtenir informació d'una realitat concreta i convertir-la en coneixement pràctic i reflexiu a través de propostes de millora. A més, es tracta d'un estudi de caràcter qualitatiu ja que s'utilitza l'entrevista-semiestructurada com a instrument de recollida d'informació que permet conèixer l'experiència dels participants de manera més directa i completa.

Mostra

La mostra d'estudi és incidental ja que han estat susceptibles a participar els joves d'entre 16 i 25 anys acollits en els pisos assistits (N=17).

Hi van participar 12 joves (6 noies i 6 nois), essent els 19 anys l'edat predominant. Només 2 dels joves són participants de PB, mentre que els 10 restants ho són de PA; 5 dels joves han estat, almenys, en dos recursos de protecció (CA i CRAE), mentre que 4 han passat per tres recursos (incloent-hi acolliment en família extensa i pisos d'autonomia per a menors d'edat) i només 3 dels joves han conviscut en un únic recurs (CRAE), essent tots ells de l'Aldea Infantil.

Instruments i procediment

Com a tècnica de recollida d'informació s'ha utilitzat l'entrevista semiestructurada ja que dona marge a l'espontaneïtat pròpia del diàleg. Per a elaborar les preguntes es va tenir en compte el marc teòric i els objectius de l'estudi. L'entrevista es dividia en dos grans blocs, un orientat a l'àrea formativa i laboral i un altre a l'àrea de la xarxa de suport social, que al seu torn es dividien en dos eixos: la preparació al CRAE (7 ítems) i la situació actual (12 ítems).

Les entrevistes es van realitzar als pisos assistits o a l'espai públic i sempre de manera individual, respectant el tempo narratiu de cada jove

Les entrevistes es van realitzar als pisos assistits o a l'espai públic i sempre de manera individual, respectant el tempo narratiu de cada jove. Totes van comptar amb el consentiment informat dels joves i la seva participació voluntària.

Anàlisi de dades

Les entrevistes van ser enregistrades en àudio i transcrites textualment. L'anàlisi de les dades s'ha realitzat mitjançant el programa *ATLAS.ti. 8 Windows Qualitative Data Analysis*. Les categories i subcategories d'anàlisi han estat definides a partir de la literatura científica consultada, tot i que han estat reestructurades a mesura que avançava la codificació i hi apareixien temes nous (vegeu taula 1).

Taula 1. Categories i subcategories d'anàlisi

CATEGORIES	SUBCATEGORIES
Preparació CRAE	Orientació relacions personals Orientació acadèmica i laboral Entorn favorable habilitats personals i socials Entorn favorable acadèmic i laboral Participació activitats
Situació actual	Formació Feina Xarxa d'amistats de suport Resultats percebuts
Expectatives	Expectatives acadèmiques i laborals Expectatives personals i socials
Comissió Trànsit a la Vida Adulta	
Fortaleses i mancances	Fortaleses i mancances habilitats i socials Fortaleses i mancances acadèmiques i laborals
Educador referent	
Trajectòria vital	

Font: Creació pròpia.

Resultats

La trajectòria vital dels joves entrevistats sol estar marcada per grans canvis en les seves vides. Abans dels 18 anys la gran majoria ha viscut en dos o tres recursos de protecció, on el CA hi és sempre present. Els joves solen relatar la seva experiència en els CA com a traumàtica pel fet que hi accedeixen des de la incertesa de la seva situació, sobretot aquells que van arribar d'altres països. En alguns casos, concretament quan han estat acollits en família extensa i retornats després, es denota certa fredor i resignació.

Els resultats es presenten en concordança amb els blocs en què es divideix l'entrevista.

Bloc: Àrea xarxa de suport social

Preparació CRAE

La majoria dels joves (N=7) va expressar haver rebut orientació en relació amb habilitats personals i socials a través de xerrades i tallers, així com orientació directa per part del tutor referent.

En general, els joves van identificar, almenys, un referent adult dins del CRAE amb qui van establir un vincle fort, el qual solia ser el tutor. És important destacar que la gran majoria va expressar estabilitat amb el tutor, però aquells que hi van patir canvis descriuen les experiències com a molt negatives. Així mateix, van identificar els seus companys de centre residencial com a persones de confiança i suport.

La gran majoria dels joves va expressar una elevada satisfacció pel que fa a realitzar activitats concretes fora del centre, com a activitats extraescolars. No obstant això, s'observa certa contradicció pel que fa a la promoció de les seves amistats (visites d'amics, celebració d'aniversari, etc.), ja que cinc dels joves sí se sentien força satisfets. En relació amb les activitats organitzades en el mateix CRAE, com ara tallers o assemblees, només van manifestar una alta implicació, mentre que els altres van expressar participar-hi de forma intermitent.

De les seves narracions se'n desprenen els aprenentatges adquirits a través de les relacions diàries entre els nois i els educadors, així com entre els educadors, com expressava un dels nois entrevistats.

No l'orientació, però sí el dia a dia, és el que tu deies que el dia a dia, és a dir, és molt diferent l'actuació de segons quins educadors i veure-ho, en plan veure les diferents reaccions o veure les diferents maneres de fer dels educadors, ja que et fan veure coses. (E., 21 anys, 19/22)

Situació actual

En general, els joves van expressar sentir-se satisfets amb la seva xarxa d'amistats de suport, tot i que la van descriure com a reduïda i dispersa a causa dels diferents llocs on han viscut i els contextos en què han participat: el centre educatiu, activitats esportives, associacionisme juvenil, pisos assistits, amistats derivades de la parella, els companys i amics dels centres residencials i amistats de tota la vida. Així mateix, cinc joves van comentar que estaven immersos en una relació de parella.

La majoria va comentar que s'havia adonat de la importància de comptar amb persones de confiança a prop seu a causa de la soledat amb què han de lluitar al pis. Una solitud que, al seu torn, si la saben gestionar, els és beneficiosa. Aquest sentiment es recull en la cita següent:

La veritat que jo és que crec que des que soc aquí estic refent-me, saps? Peça a peça. I encara falta per acabar-me, però..., vaig fent, sí. Jo em veig molt més madur i molt més capaç de mantenir una relació d'amistat amb algú, em veig molt més preparat, sí. Suposo que la solitud aquí també ajuda força, saps? Ajuda molt, et fa pensar. (R., 18 anys, 18/20)

La majoria va comentar que s'havia adonat de la importància de comptar amb persones de confiança a causa de la soledat

Bloc: Àrea formativa i laboral

Preparació CRAE

Les accions orientatives concretes com ara xerrades, tallers o derivació a entitats externes van ser reconegudes només per quatre joves. No obstant això, la majoria (N=8) va expressar haver rebut orientació formativa i laboral per part del seu tutor referent a través de trobades en què consensuaven objectius a seguir.

Les dades revelen que més de la meitat dels joves (N=8) van expressar haver canviat d'escola com a mínim un cop des que estaven tutelats. D'altra banda, cinc joves van expressar tenir la possibilitat de rebre reforç escolar. A més, hi ha un especial consens a indicar que el context residencial no és l'espai adequat per seguir un itinerari acadèmic per la manca d'un espai idoni, manca d'atenció per part dels educadors i per un ambient sorollós i inestable:

Material i això sí..., hi havia de tot, però, o sigui espai, hi érem tots en un menjador..., que, a veure, el menjador era molt gran, no? Però hi érem tots, llavors, doncs com que alguns uns no feien res, embolicaven la troca, hi havia soroll... (G., 19 anys, 3/27)

Així com en un altre comentari:

[...] I més que res també és que és difícil que els educadors se centrin en aquest tema acadèmic perquè els nens venen amb problemes emocionals i en realitat es concentren més en aquests temes perquè si no tens unes coses, una..., bases cobertes, doncs no pots anar avançant. (E., 19 anys, 8/30)

Situació actual

Tots els joves es troben seguint un itinerari formatiu que s'emmarca dins de l'educació obligatòria, post-obligatòria i superior. L'últim curs acadèmic més elevat que han realitzat és PFI¹ (3 joves), CFGM² (4), CFGS³ (2), batxillerat (1) i estudis universitaris (2). Quant a la seva situació laboral, tres joves treballen i estudien, i cinc han tingut contacte amb el món laboral.

Tot i que la gran majoria va expressar no posseir ni les tècniques ni la rutina necessària per a l'estudi, ara són més conscients de la importància de tenir una formació que els permeti optar a llocs de treball dignes que siguin del seu grat. Els joves van manifestar sentir-se satisfets amb els seus resultats fins al moment, encara que considerin que el procés per assolir els seus objectius s'hagi prolongat més del que s'esperava.

En definitiva, des que van sortir del centre fins a l'actualitat, es destaquen grans canvis en la seva forma de pensar i actuar; en general, manifesten que ara són més conscients de la importància de l'estudi, i n'hi ha que es peneixen de no haver finalitzat l'itinerari acadèmic que seguïen al CRAE. Així mateix, la gran majoria també va comentar que ara era més conscient de l'expansió de les seves xarxes socials, i alguns van relatar saber escollir millor les seves amistats i, alhora, saber gaudir de si mateixos.

En general, i tot i que continuen aprenent, la majoria va relatar els mecanismes que ha anat adquirint per continuar endavant en un context marcat per la llibertat i la solitud, generant-se en ells el benestar propi de l'autogestió i la satisfacció en avançar en el seu propi camí. La cita següent reflecteix aquesta força interior que sorgeix de dins quan es necessita:

Però és això, que si tu estàs sol i no hi ha ningú que et digui, si tu estàs sol i penses que no vals per res, que no serveixes per res, que no aconseguiràs res, però no hi ha ningú al teu costat que et digui el contrari, llavors tu seguiràs sempre pensant això, saps? Llavors t'enfonsaràs. Llavors la força aquesta que es necessita per no pensar això. (R., 18 anys, 18-19/20)

Discussió i conclusions

S'han pogut identificar factors protectors que ajuden el jove a comprometre's amb un projecte i a tenir èxit a la vida

El primer objectiu, centrat a conèixer la percepció dels joves sobre l'efectivitat dels programes de preparació a la vida adulta al CRAE pel que fa a habilitats socials, formatives i laborals s'ha assolit. S'han pogut identificar factors protectors que ajuden el jove a comprometre's amb un projecte i a tenir èxit a la vida com ara l'estabilitat, posseir habilitats resilents i obtenir un nivell educatiu més enllà de l'ensenyament bàsic obligatori. La manca de referents familiars estables durant el procés d'emancipació dels joves (Sala Roca *et*

al., 2009; Cameron *et al.*, 2017), accentuat pels canvis de centre residencial i d'escola, i fins i tot mesura protectora (Montserrat *et al.*, 2010; Vila, 2015; Jariot *et al.*, 2015; Llosada-Gistau *et al.*, 2017), dificulten la possibilitat de poder projectar la seva pròpia imatge en persones amb les quals han establert un vincle real i durador, i posen de manifest que aquests joves se senten desubicats i desarrelats i que, precisament per això, necessiten mantenir vincles segurs i estables al llarg del temps.

A través de les experiències vitals dels joves entrevistats s'ha constatat que hi ha certs factors desenvolupats al CRAE que han promocionat el desenvolupament d'aquestes habilitats i un altres que les han dificultat i, fins i tot, obstaculitzat.

Factors protectors

Els factors protectors identificats en aquest estudi són: l'existència d'una (almenys) *figura adulta referencial*, pertànyer a un *grup d'amistats* (dins i fora del CRAE) i la realització d'*activitats d'oci i temps lliure*.

Els joves van relatar com la *persona adulta referent* amb qui van establir un vincle fort, fos el seu tutor o no ho fos, va constituir un suport molt important en el seu pas pel centre i una font de coneixement en moments de dubte. És important tenir clar que cada noi necessita el seu procés i el seu temps, però tots tenen la necessitat d'afecte i suport incondicional. Alguns continuen mantenint el vincle amb els seus educadors després del seu desinternament, fet que fa palesa de nou el foment de la *mentoria social*, acompanyant el jove en aquesta transició, abans i després de la seva emancipació (Vila, 2015; Quinn *et al.*, 2017).

Tot i l'handicap que suposa els canvis continus, tots els joves van expressar sentir-se part d'un *grup d'amistats* durant la seva tutela, i en l'actualitat encara conserven les amistats que van fer arran de les activitats extraescolars i de l'associacionisme. D'aquesta manera, es constata com la realització d'*activitats d'oci i temps lliure* facilita l'establiment de relacions d'amistat posteriors a la seva emancipació (Llosada-Gistau *et al.*, 2017; Ruiz i Torres, 2015; Vila, 2015). Així mateix, alguns dels nois van manifestar saber mantenir relacions més sanes en l'actualitat, fet que no es pot aconseguir sense una regulació emocional i altres habilitats relacionades amb l'autonomia, com són la capacitat per sospesar riscos, posposar la satisfacció immediata i tolerar la frustració (Sala Roca *et al.*, 2009; FEPA, 2009).

Es constata com la realització d'activitats d'oci i temps lliure facilita l'establiment de relacions d'amistat posteriors a la seva emancipació

Així mateix, que *tots continuïn un itinerari acadèmic* que, majoritàriament, se situa dins de l'etapa de l'educació post-obligatòria (etapa mínima desitjable en la societat actual), que tots tinguin perspectives de continuar estudiant i que alguns d'ells (els més grans) s'hagin inserit en el món laboral és un resultat clarament positiu, però no suficient. Aquestes dades contrasten amb

les que presenten algunes investigacions (Jariot *et al.*, 2015; Sala Roca *et al.*, 2009) ja que destaquen l'alt índex de fracàs escolar entre els joves extutelats.

Com més nivell educatiu, més possibilitats d'accedir a llocs millor qualificats i tenir millors condicions de vida (Montserrat i Casas, 2010; Objetivos educativos europeos y españoles, 2013; Villa, 2015; Jariot *et al.*, 2015 i Courtney, 2016). No obstant això, el fenomen que es produeix amb aquests nois és el mateix que exposen Casas *et al.* (2010) i Courtney (2016) pel que fa al retard progressiu que acumulen els joves extutelats en els seus itineraris acadèmics a partir de l'educació post-obligatòria. El sistema educatiu no facilita la continuïtat formativa a aquells joves que deixen de seguir l'itinerari educatiu ordinari (ESO) i opten per d'altres d'alternatius (FP, PQPI), que requereixen més esglaons i que retarden els seus itineraris formatius més que els de la població general.

Considerant que l'acompanyament i el suport que ofereix l'ASJTET es perllonga fins als 21 anys, podríem afirmar que aquests nois tenen de termini fins a aquesta edat per haver cursat uns estudis satisfactoris en concordança amb el món globalitzat i competitiu en què vivim. De nou, som davant d'una desigualtat d'oportunitats que exigeix resposta i que no fa sinó més patent la urgència que les polítiques socials s'orientin d'una forma més concreta a cobrir les necessitats que es deriven de la realitat d'aquests joves.

Factors de risc

Aquells factors protectors identificats per la literatura científica que no s'han vist reflectits en aquesta investigació són: *estabilitat* en el mateix recurs de protecció i en el mateix centre educatiu, així com *espai i atenció adequada per a l'estudi*.

Els joves que han passat per un únic recurs de protecció són els que en l'actualitat manifesten sentir-se més segurs en les seves relacions

Un resultat revelador i que va en concordança amb Llosada-Gistau *et al.* (2017), Ruiz i Torres (2015) i Cameron *et al.* (2017) és que els joves que han passat per un únic recurs de protecció (N=3) són els que en l'actualitat manifesten sentir-se més segurs en les seves relacions, mentre que aquells que van passar per dos recursos (N=5) o més (N=4) van expressar no disposar d'una xarxa social estable, així com poca disposició per establir relacions socials en general.

És important recordar que els éssers humans som éssers socials i l'afecte i l'amor són el pilar base que sustenta totes les dimensions de la vida, ja que ajuda a projectar-se en els altres i a situar-se en el món (estabilitat), així com a definir-se en un o diversos grups (sentit de pertinença).

D'altra banda, els resultats mostren una *alta mobilitat escolar* (tots els nois van canviar d'escola quan van ser tutelats), fet que ha repercutit directament tant en l'àrea acadèmica com en la seva xarxa de suport social. N'és una mostra la manca d'hàbits d'estudi un cop emancipats o el contrast entre les seves expectatives acadèmiques abans de sortir del centre i el xoc amb la realitat. No obstant això, ningú pot afirmar que sigui fàcil seguir una rutina estructurada als 16 o 18 anys, etapa que ve marcada pels avenços i retrocessos propis de qui està explorant la seva personalitat. Així mateix, esdevé interessant el fet que tots els joves descriuen *l'espai d'estudi com inadequat*, situació acrescuda per diversos factors, com són l'estructura física del centre o la manca de preparació dels educadors socials en didàctiques que ajudin i fomentin els hàbits d'estudi.

Aquestes dades són coincidents amb Llosada-Gistau *et al.* (2016); Montserrat *et al.* (2010); Vila (2015); Jariot *et al.* (2015) i Casas *et al.* (2010), quan afirmen que la mobilitat escolar i la manca de condicions necessàries per a l'estudi són les raons principals que expliquen l'abandonament escolar prematur entre els joves extutelats, l'excessiva focalització en una formació professional i l'alt índex de fracàs escolar.

Cal destacar que les situacions que menen al fet que els nois canviïn sovint de recurs i escola es deu majoritàriament a la manca d'inversió de recursos en l'àrea d'atenció a la infància. Això inclou millorar l'equipament dels CRAE, disminuir les ràtios, millorar la qualitat de vida dels nois tot oferint una oferta àmplia de possibilitats, desenvolupar programes de suport a l'emancipació, entre d'altres, sense oblidar una aposta clara per la mesura en acolliment familiar abans de recórrer a l'acolliment en centre. Així doncs, esdevé del tot necessari que els programes de transició a la vida adulta s'iniciïn abans de la sortida del centre de protecció, centrant els esforços a promoure la xarxa de suport social dins i fora de la comunitat, així com a oferir oportunitats educatives i d'inserció laboral, en una xarxa articulada pel sistema educatiu, el sistema de protecció, les organitzacions implicades i les empreses col·laboradores.

Tenint en compte les experiències positives dels joves dins del programa d'emancipació d'Aldees Infantils SOS, podríem considerar-lo un exemple d'èxit en un context en què a més cal més recursos d'aquest tipus. La Comissió de Trànsit a la Vida Adulta és una eina clau per iniciar els nois que encara no han realitzat el seu procés de desinternament del centre residencial i per obtenir experiències de primera mà per part de joves extutelats que compareixen aquest mateix procés.

En definitiva, dels seus relats se'n desprèn la consciència que, tot i que el seu trànsit a la vida adulta és molt més brusc que el de la joventut no tutelada, s'aprèn més ràpid i es madura abans. Aquest aprenentatge és possible gràcies a la resiliència que han sabut desenvolupar, l'actitud que planta cara a la vida i entén les dificultats com a processos de reconstrucció. En aquest sentit, des

La Comissió de Trànsit a la Vida Adulta és una eina clau per iniciar els nois que encara no han realitzat el seu procés de desinternament del centre residencial

del mateix recurs residencial s'ha de treballar la responsabilitat i l'autonomia de forma gradual, segons l'edat i la situació, en detriment d'una excessiva sobreprotecció, la qual provoca una certa infantilització i una vivència traumàtica d'aquest procés. Tot això necessita anar acompanyat d'un engranatge compost per les seves pròpies habilitats i per un entorn facilitador, promogut, principalment, pel sistema de protecció i el sistema educatiu, però també per la societat en general i, especialment, per les polítiques socials.

Implicacions per a la pràctica de la protecció infantil

El segon objectiu, centrat a plantejar propostes de millora a partir de la percepció experiencial dels joves, es concreta en un conjunt d'aportacions i orientacions adreçades a aquells professionals que treballen amb nois que es troben en recurs residencial, que provenen i són el reflex de les experiències viscudes pels joves i la seva motivació per canviar i millorar el seu entorn. Cal iniciar la preparació explícita i programada d'aquestes competències als 12 anys, primera etapa de l'adolescència.

Per a orientar les accions exposades a continuació, farem servir l'estructura que proposa Fernández del Valle, Bravo, Martínez i Santos (2012) a "Estàndards de qualitat en acolliment residencial" (EQUAR) ja que, encara que s'hagi posat el focus en la dimensió social i en la formativa i laboral, és indiscutible que les dues van de bracet d'altres principis que assenyalen aquests autors com ara la seguretat, la participació, l'estructura física, el suport a les famílies, la promoció de l'autonomia o la coordinació professional, entre d'altres. I que, com en un engranatge sistèmic, per al bon funcionament d'un element, és necessari el funcionament de tots els elements.

A continuació, es presenten les propostes de millora que s'han identificat com a promotores de processos de transició més satisfactoris, com a resultat del procés de triangulació entre el contingut de les entrevistes, el marc teòric i el coneixement de la investigadora, fonamentat en les pràctiques realitzades en PA i en la seva trajectòria acadèmica en el camp social (vegeu taula 2 i 3).

Taula 2. Propostes de millora: Àrea emocional-relacional

ÀREA EMOCIONAL-RELACIONAL (AE-R)	
(AE-R) OBJECTIU OPERACIONAL: Reforçar les interaccions socials dels nois amb els seus iguals, amb l'exterior i amb el tutor	
ACCIONS	INDICADORS
Atenció i interès per les activitats realitzades pel noi en el dia a dia	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de vegades que el noi s'adreça als educadors per iniciativa pròpia per explicar/ sol·licitar orientació/ajuda o compartir alguna cosa - Nombre de vegades que el tutor s'adreça al noi per acompanyar en el procés - Grau de participació en les activitats internes (planificades pel mateix CRAE)
Programació de tutories que permetin crear l'ambient idoni per a abordar interessos i inquietuds del noi	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de tutories realitzades per trimestre amb cada noi - Qualitat del contingut tractat en les tutories per trimestre - Acords, canvis i propostes anotades en el pla de treball
Planificació d'activitats internes (jocs, gimcanes, tallers, xerrades, etc.) per part dels nois i consensuada per l'equip educatiu	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre d'activitats anuals realitzades que han estat dissenyades pels nois en relació amb el nombre total d'activitats organitzades en el centre - Nombre d'assistents a les activitats - Grau de satisfacció dels nois en relació amb l'organització assembleària
Planificació de sortides a partir de les propostes dels nois mitjançant metodologia assembleària i consensuada amb l'equip educatiu	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de sortides anuals realitzades que han estat dissenyades pels nois en relació amb el nombre total de sortides organitzades al centre - Nombre d'assistents a les activitats - Grau de satisfacció entre els nois en relació amb l'organització assembleària
Participació en activitats de lleure educatiu, culturals i/o esportives	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre d'activitats anuals realitzades per cada un dels nois en entitats, clubs, associacions, projectes, etc. - Grau de satisfacció per part del noi en les activitats escollides
Realització de tallers de desenvolupament d'habilitats socials per part de professionals externs, així com pels educadors	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de tallers realitzats a l'any - Nombre de nois que de forma voluntària han assistit als tallers - Grau de satisfacció per part del noi en els tallers escollits

Realització de xerrades-testimonis de joves extutelats en relació amb experiències d'emancipació	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de xerrades-testimonis realitzats a l'any - Nombre de nois que de forma voluntària han assistit als tallers - Grau d'utilitat de les experiències per als nois
(AE-R) OBJECTIU OPERACIONAL: Fomentar la tècnica de la mediació com a estratègia per a la resolució de conflictes	
Realització de tallers de mediació	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de tallers de mediació realitzats a l'any en relació amb el nombre total de tallers organitzats en el centre - Nombre de nois que de forma voluntària han assistit als tallers - Grau de satisfacció per part del noi en els tallers escollits
Pràctica de la tècnica de la mediació en els conflictes quotidians del CRAE	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de conflictes mitjans per part dels educadors - Nombre de conflictes mitjans per part dels nois - Grau de satisfacció per part del noi en relació amb la resolució del conflicte
Implicació dels nois a la comunitat a través d'activitats col·lectives de mediació (jornades, parades informatives, contacte amb altres grups de joves, etc.)	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de nois que participen en les activitats de mediació de forma anual - Grau d'integració de la tècnica de la mediació en la resolució dels conflictes diaris

Font: Creació pròpia.

Taula 3. Propostes de millora: Àrea acadèmica-laboral

Àrea acadèmica-laboral (AA-L)	
(AA-L) OBJECTIU OPERACIONAL: Orientar en l'itinerari formatiu-laboral dels nois	
Presentació de xerrades per part de professionals experts en la matèria en relació amb diverses temàtiques i tècniques d'estudi	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de xerrades formatives i laborals realitzades per any en relació amb el nombre total de xerrades realitzades al centre - Nombre de nois que de forma voluntària han assistit als tallers - Grau de satisfacció per part del noi en les xerrades
Realització de xerrades/testimonis de joves extutelats que presentin itineraris educatius i/o sociolaborals com a exemples d'emancipació	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de xerrades formatives i laborals realitzades per any en relació amb el nombre total de xerrades realitzades al centre - Nombre de nois que de forma voluntària han assistit als tallers - Grau de satisfacció per part del noi en les xerrades
Incorporació d'una figura orientadora al CRAE a la qual poder acudir i poder obtenir respostes adequades a cada situació	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de xerrades dutes a terme per joves extutelats a l'any en relació amb el nombre total de xerrades realitzades al centre - Nombre de nois que de forma voluntària han assistit als tallers - Grau d'utilitat de les xerrades com a exemples-mirall en el seu procés d'emancipació
Organització de sortides a jornades, tallers, fires, etc., que presentin l'oferta formativa disponible	<ul style="list-style-type: none"> - Contractació/formació de la figura d'orientador - Grau de satisfacció en la resolució de les inquietuds dels nois - Nombre de sortides realitzades en relació amb el nombre total de sortides dutes a terme al centre - Nombre d'assistents a les sortides

Realització de coordinacions mensuals (o les màximes que es puguin) amb el centre escolar	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de preses de contacte realitzades amb el tutor escolar (trobades, e-mails, telèfon...) essent preferible la trobada - Qualitat de les trobades, identificació de factors de protecció i de risc en relació amb la situació del noi que afecten al seu itinerari educatiu
(AA-L) OBJECTIU OPERACIONAL: Fomentar la motivació per l'itinerari educatiu cursat	
Suport en la realització de tasques escolars	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de nois que aproven el curs de l'itinerari educatiu que realitzen - Grau de satisfacció en l'ajuda amb les tasques
Foment de la motivació a partir de felicitacions i moments compartits	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de moments dedicats i incentius brindats als nois - Grau de satisfacció pel que fa al suport rebut
(AA-L) OBJECTIU OPERACIONAL: Disposar d'espais adequats per a l'estudi	
Habilitació d'espais favorables per a l'estudi i el treball en grups reduïts	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre d'espais adaptats a les necessitats del col·lectiu de nois - Hores de formació destinades a millorar les didàctiques escolars
(AA-L) OBJECTIU OPERACIONAL: Promoure la immersió lingüística de nois immigrants (tant procedents d'una altra comunitat autònoma com d'un altre país)	
Foment de la comprensió dels idiomes oficials del territori mitjançant la comunicació interpersonal	<ul style="list-style-type: none"> - Nombre de vegades que el noi es comunica amb els educadors o companys en l'idioma del territori
Formació en alfabetització lingüística	<ul style="list-style-type: none"> - Grau de millora del noi a partir dels 6 mesos de la seva arribada al centre residencial en les competències lingüístiques (gramaticals, ortogràfiques, adequació en relació amb la lectura, escriptura i interacció verbal, etc.)
6.3. Realització d'activitats per a la interacció personal com la mentoria o les parelles lingüístiques	<ul style="list-style-type: none"> - Grau de satisfacció per part dels nois en relació amb l'activitat realitzada - Grau de millora del noi a partir dels 6 mesos de la seva arribada a centre residencial pel que fa a expressió i coherència en la comunicació verbal, i en la comprensió de la realitat del territori.

Font: Creació pròpia.

Cada recurs ha de valorar aquestes propostes i adaptar-les a la seva realitat

Les propostes presentades pretenen aportar una eina de sistematització i seguiment periòdic de les accions que els recursos implementen de forma ordinària per mesurar resultats, analitzar-los i millorar de manera continuada aquells elements que requereixin aprofundiment. Cada recurs ha de valorar aquestes propostes i adaptar-les a la seva realitat; en molts casos, d'una forma o una altra ja es duen a terme accions que promoguin la participació i reflexió dels joves sobre el seu projecte de vida, en uns altres casos, és un element de reflexió de les pràctiques existents, i per a d'altres serà una aportació a la seva programació en aquestes àrees.

Sovint, allò que nodreix la nostra ànima i és capaç d'omplir-nos de felicitat, és allò més essencial a la vida. Des de l'atenció residencial no sempre és fàcil quantificar aquest benestar i no hi ha fórmules màgiques per a fer-ho, però sí que podem sistematitzar certs estàndards basats en les experiències positives dels centres residencials i en les vivències dels mateixos nois creant així un cicle de retroalimentació en el seu propi procés. D'aquesta manera, podrem valorar el camí fet fins al moment, crear espais de discussió que ens permetin avançar i millorar i encoratjar-nos a seguir-ho fent.

I, sobretot, tal com ens indiquen algunes de les seves frases, mai no s'ha d'oblidar que són els gestos de suport i estima quotidians allò que ens com-mou i ens empeny a continuar endavant.

[...] perquè estava en un moment de baixada i em van salvar, han tingut paciència amb mi perquè saben que no soc el mateix, saps? Perquè estava amb problemes de la família i saben qui soc i que em recuperaré, així que em van donar suport en moments difícils i ho agraeixo per sempre. (Y., 19 anys, 7/30)

[...] Gràcies a ells, soc on soc. (E., 18 anys, 4/28)

Maite Marzo Arpón

Professora de la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés

Membre del Grup de recerca Innovació i Anàlisi Social (GIAS)

Universitat Ramon Llull

mmarzo@peretarres.url.edu

Paula Galán Sanz

Educadora social especialitzada en infància i adolescència

Màster en Models i Estratègies d'Acció Social i Educativa en la Infància i

l'Adolescència

Universitat Ramon Llull

paulagalan6@gmail.com

Bibliografia

- Bàrbara, M.** (2009). Qui m'ajuda a fer-me gran? L'acompanyament socio-educatiu en l'emancipació dels joves extutelats. *Educació Social*, 42, 60-71.
- Camacho, J.** (2013). *De la dependència a l'emancipació dels joves tutelats i extutelats: Claus per a l'acompanyament en aquest procés*. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar social i família. *Col·lecció Eines*, 15.
- Cameron, L.; Hynes, A.; Maycock, Y.; O'Neill, E.; O'Reilly, A. M.** (2017). Promoting Resilience among Young People Transitioning from Care to Independent Living: Experiences from Residential Social Care Workers. *Journal of Social Care*, 1(1), 8. DOI:10.21427/D7J72B
- Catalunya.** Llei 14/2010, de 27 de maig, de Drets i oportunitats de la infància i l'adolescència. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 2 de juny 2010, núm. 5641, p. 42475-42536
- Comasòlivas, A.; Sala-Roca, J.; Marzo, T. E.** (2018). Los recursos residenciales para la transición hacia la vida adulta de los jóvenes tutelados en Cataluña. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 31, 121-133. DOI: 10.7179/PSRI_2018.31.10
- Consejo de la Juventud de España** (2019). *Balance general. 2º semestre 2018*. Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social. Observatori d'Emancipació.
- Courtney, M. E.** (2016). *El impacto de las políticas de emancipación: los estudios de seguimiento de jóvenes que han pasado por el sistema de protección de menores*. Ponencia presentada en: El soporte de los recursos de transición a la vida adulta de los jóvenes extutelados: ¿qué tenemos que hacer para tener más impacto? Organitzada per FEPA. Barcelona.
- Cyrułnik, B.** (2010). *Los patitos feos*. Gedisa.
- Del Valle, J.; Bravo, A.; Martínez, M.; Santos, I.** (2012). *Estàndards de qualitat en acolliment residencial. EQUAR, versió genèrica*. Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat.
- Federació d'Entitats amb Pisos Assistits** (2009). *Proposta de model marc, Pisos d'autonomia*. Federació d'Entitats amb Pisos Assistits.
- Institut d'Estadística de Catalunya** (2019). *Taxes d'activitat, ocupació i atur. Per sexe i grups d'edat*. (Espanya, III trimestre 2019). Generalitat de Catalunya.
- Jariot, M.; Sala Roca, J.; Arnau, L.** (2015). Jóvenes tutelados y transición a la vida independiente: Indicadores de éxito. *Revista Española de Orientación y Psicopedagogía*, 26 (2), 90-103.
- Llosada-Gistau, J.; Montserrat, C.; Casas, F.** (2017) ¿Cómo influye el sistema de protección en el bienestar subjetivo de los adolescentes que acoge? *Sociedad e Infancias*, vol. 1, 261-282.
- Ministeri d'Educació i Formació Professional** (2019). *Datos y cifras. Curso escolar 2019-2020* (Edició 2019). Ministeri d'Educació i Formació Professional.
- Montserrat, C.; Casas, F.** (2010). Educación y jóvenes extutelados: revi-

sión de la literatura científica española. *Educación XXI*, 13, 117-138.

Montserrat, C.; Casas, F.; Baena, M. (2015). *La educación de niños, niñas y adolescentes en el sistema de protección. ¿Un problema o una oportunidad?* Documenta Universitaria.

Parlament de Catalunya (2013). *Estatut d'autonomia*. Generalitat de Catalunya.

Quinn, N.; Davidson, J.; Milligan, I.; Elsley, S.; Cantwell, N. (2017). Moving Forward: towards a rights-based paradigm for young people transitioning out of care. *International Social Work*, 60(1), 140-155.

Ruiz, N.; Torres, M. (2015). La resiliència en un grup de joves extutelats. *Butlletí Inf@ncia*, 90, 1-16.

Sala Roca, J.; Villalba, A.; Jarriot, M.; Rodríguez, M. (2009). Characteristics and Sociolabour Insertion of Young People after Residential Care. *International Journal of Child and Family Welfare*, 12(1), 22-34.

Secretaria d'Estat d'Educació, Formació Professional i Universitats (2013). *Objetivos educativos europeos y españoles, Estrategia Educación Formación 2020*. Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Villa, A. (2015). *Joves extutelats. El repte d'emancipar-se avui*. Barcelona: Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. *Debats Catalunya Social*, 41. Recuperat a http://www.tercersector.cat/sites/www.tercersector.cat/files/dossier_joves_extutelats._el_repte_demancipar-se_avui_3.pdf

---

1 Programes de Formació i Inserció.

2 Cicle Formatiu de Grau Mitjà.

3 Cicle Formatiu de Grau Superior.
